

İsrail-Filistin Sorununun Selfdeterminasyon Hakkı Çerçevesinde Analizi

Fatma TAŞDEMİR*

In this article, the Palestine-Israel problem has been examined in view of the right of selfdetermination of the palestinian people. After studying the origin and historical development of the problem, arguments of the parties about the problem have been discussed. The question of whether or not the palestinian people has the right to selfdetermination has been exposed. Finally, the juridical foundations of the right of selfdetermination of the palestinian people have been scrutinized.

Giriş

Üç kıtanın birleştiği, üç dinin anayurdu olan Filistin “Verimli Hilal” adı verilen ve bugünkü Irak, Suriye, Lübnan topraklarını kapsayan topraklar içindedir. Beş bin yıllık tarihi boyunca verimli toprakları ve coğrafi önemi nedeniyle otuz kez işgale uğrayan bölge şu an tarihin en eski, en karmaşık ve çözülmesi en zor problemini yaşıyor, yani İsrail-Filistin sorununu.

Soğuk savaşın bitmesiyle meydana gelen global değişimden nasibini alan Filistin-İsrail sorunu II. Camp David zirvesiyle yeni bir sürece giriyor. Bu süreç Filistin halkına bağımsızlık, Orta-Doğu’ya ve İsrail’e ise barış getirecek tarihi bir fırsat mı olacak yoksa yeni ihtilâflara kapı aralayarak bölgesel bir krize mi sebep olacak bunu zaman gösterecek....

I. Filistin Sorununun Orijini ve Tarihsel Gelişimi

Filistin sorununun orijini Britanya’nın 1915-1918 yıllarında müttefiklerine karşı üstlendiği birbiriyle çatışan taahhütlerine dayandırılabilir. Gerçekten Britanya Arap İmparatorluğu kurarak Arap birliğini gerçekleştirmek isteyen ve bu konuda Britanya’nın desteğine ihtiyaç duyan Mekke Şerifliği garanti edilen Şerif Hüseyin’e Filistin bölgesi dahil Orta-doğuda toprak vaat etmiş ve bu topraklarda yaşayan bütün Arapların bağımsızlığını destekleyeceği sözünü vermişti. (Cassese, 1995: 232) Ne

* Arş Gör, G.Ü. İ.İ.B.F. Uluslararası İlişkiler Bölümü Öğretim Üyesi.

var ki 1917'de Osmanlı İmparatorluğu Ortadoğu' dan tasfiye edilirken, Britanya Orta-doğuyu Fransa ile paylaşmak zorunda kalmış ve Filistin'i bağımsız bir Arap Krallığına bırakmadığı gibi Yahudi halkı için Filistin'de bir anavatan kurulmasını öngören 1917 Balfour Deklarasyonu'nu kabul etmişti. (Armaoğlu, 1991: 84)

210 Gerçekten belge bir ulusun bir ulusun toprağını başka bir ulusa vermek için söz vermesi anlamına gelmekte ve Filistin'de yeni bir Yahudi devletinin doğuşunda ilk adımı teşkil etmekteydi.

1922 yılında Filistin Milletler Cemiyeti tarafından İngiltere'nin manda yönetimi altına kondu. Bundan sonra Filistin'de şiddet olayları durulmak bilmedi. 1936'da Nazilerin elinden kaçan Yahudi göçmen akımıyla birlikte bölgede tansiyon iyice yükseldi. Filistin'deki sorunları araştırmak ve bölgeye yönelik bir çözüm planı tavsiye etmek için kurulan Filistin Kraliyet Komisyonun çalışmaları başarısız oldu. Bunun üzerine Britanya hükümeti 2 Nisan 1947'de BM resmen başvurarak Filistin meselesinin Genel Kurulun gündemine alınmasını istedi. (Cassese, 1995: 233) BM Genel Kurulu 28 Nisan 1947'de meseleyi incelemek üzere on bir devletten oluşan "BM Filistin Özel Komitesi" (UNSCOP)' u kurdu. Komiteye Filistin ile ilgili tüm sorunları araştırma , Eylül 1947'deki Genel Kurul toplantısında öngördüğü çözüm planlarını tavsiye etme yetkisi verildi. Özel Komite manda yönetimine son verme, BM'nin rolü ve bağımsızlık konularındaki çalışmalarını 31 Ağustos 1947'de tamamladı. Ancak Filistin sorununun çözümü konusunda Komitede uzlaşma sağlanamadı. Komitede Filistin meselesinin çözümünü öngören birisi çoğunluk tarafından (Kanada, Çekoslovakya, Guatemala, Hollanda, Peru Uruguay) diğeri azınlık tarafından (İran, Hindistan, Yugoslavya) desteklenen iki ayrı plan vardı. (The Question of Palestine Before the UN, 1994: 3) Çoğunluk planına göre Filistin Arap Devleti, Yahudi Devleti ve Kudüs Bölgesi olmak üzere üçe taksim edilmekteydi. Arap ve Yahudi Devletleri 1 Eylül 1947 tarihinden itibaren 2 yıllık bir geçiş döneminden sonra bağımsız olacaklardı. Ayrıca bu iki devlet arasında bir "ekonomik birlik" kurulacaktı. Komite Arap ve Yahudi devletlerine verilecek toprakların sınırlarını da çizmişti. Kudüs şehri BM vesayeti altına konuluyordu.

Azınlık tarafından desteklenen planı ise Filistin'i Yahudiler ve Araplar arasında taksim etmemekle birlikte Kudüs başkent olmak üzere, Arap ve Yahudi devletlerinden meydana gelen bağımsız bir Filistin Federal Devleti kurulmasını öngörmekteydi. (The Question of Palestine Before the UN, 1994: 4) Sonuçta çoğunluk planı Genel Kurul tarafından küçük değişikliklerle 29 Kasım 1947'de 181 (II)A sayılı karar olarak kabul edildi. Taksim kararı olarak bilinen bu karar ile Filistin sekiz parçaya bölünmekteydi: Üç parçası Yahudi devletine tahsis edilirken, üç parçası da Arap devletine verilmekteydi. Yedinci parça, yani Jaffa kasabası Yahudi devleti sınırları içinde yer alan bir Arap bölgesi (enclave) olarak kurulmaktaydı. Sekizinci parça yani Kudüs ise uluslararası rejim altına konularak BM Vesayet Konseyi tarafından yönetilmesine karar verilmişti. (The Question of Palestine Before the UN, 1994: 4) Genel Kurulun 29 Kasım 1947 tarihli taksim

kararı üzerine, İngiltere bölgeden yavaş yavaş kuvvetlerini çekmeye başladı. Yahudiler taksim kararı ile kendilerine ayrılan toprakları İngiltere çekilmeden önce ele geçirmek, Araplar da buna engel olmak için harekete geçince, Genel Kurul kararının hemen ertesiünden itibaren Filistin’de Arap-Yahudi çatışmaları başladı. 14 Mayıs 1948 günü Filistin’deki İngiliz manda yönetiminin sona ermesinden birkaç saat önce, Yahudi Milli Konseyi yayımladığı bir Deklarasyonla İsrail devletinin kurulduğunu ilan etti. İsrail devletinin kuruluşunu ilanından birkaç saat sonra 14-15 Mayıs 1948 gecesi Mısır, Ürdün, Suriye, Lübnan ve Irak kuvvetleri Filistin’e girmeye başladı böylece I. Arap-İsrail savaşı başlamış oluyordu. (Armaoğlu, 1991: 93)

Savaş sonrası imzalanan mütareke anlaşmalarında Gazze bölgesi Mısır’a bırakılmakla beraber, uzunluğu 5,5 mil olan bir toprak şeridine dönüştürüldü. Filistin toprakları Ürdün ile birleştirilerek “Haşimi Ürdün Krallığı” kuruldu ve Batı-Şeria (West Bank) denen 2200 mil karelik toprak parçası Ürdün Krallığı’nın kontrolüne bırakıldı. Diğer taraftan, Kudüs şehri kuzeydoğu-güneybatı istikametinde bir çizgi ile ikiye ayrıldı. Batı Kudüs İsrail tarafında, doğu Kudüs ise Ürdün tarafında kaldı. (Armaoğlu, 1991: 101-103) Savaşın galibi İsrail devletiydi zira BM tarafından tahsis edilenden % 3 daha fazla Filistin toprağına sahipti; 750 bin Filistinli ise sürgündeydi. (Question of Palestine Before the UN, 1994:7)

1948-1949 Arap İsrail Savaşı İsrail’in kuruluş savaşıydı. Bölge haritasının ikinci kez çizilmesine neden olan 1967 Arap-İsrail Savaşı ise Filistin meselesinde bir dönüm noktasıydı. Arap dünyası için tam bir hezimetle neticelenen savaşın sonunda İsrail Batı-Şeria (West Bank), Gazze Şeridi, Golan Tepeleri, Sina Çölü ve Doğu Kudüs’ü işgal etti. Araplar için mesele artık İsrail devletinin ortadan kaldırılması değil, bu hezimetin neticelerinin ortadan nasıl kaldırılacağıydı. Başka bir deyişle, bundan sonra başta Mısır ve Ürdün olmak üzere Arap ülkelerinin İsrail politikasının temelini 1967 Savaşında kaybedilmiş toprakların geri alınması veya İsrail’in işgal ettiği Arap topraklarından çekilmesi veya çıkarılması teşkil edecekti. (Armaoğlu, 1991: 257-259) 1967 savaşının en önemli sonucu Filistin’de 1967 sonrası duruma gösterilen uluslararası tepkinin tesiri ile alınan 22 Kasım 1967 tarihli 242 sayılı Güvenlik Konseyi kararıydı. (Aras, 1997:26) Çelişkili yorumlarına rağmen 242 sayılı Konsey kararı, 1973 (Yom Kippur) Savaşı sonunda kabul edilen 338 sayılı Güvenlik Konsey kararını ile güçlendirildikten sonra, geçerliliğini bu güne kadar devam ettirmiş ve bundan sonra ortaya atılan bütün Arap-İsrail barış planları daima 242 sayılı kararı hareket noktası olarak almışlardır. 1973 savaşından maddi bakımdan kazançlı çıkan yine İsrail olmuştu. Bundan sonraki gelişmelere ise ABD Dışişleri Bakanı Henry Kissinger’in mekik diplomasisi (shuttle Diplomacy) ile, İsrail’in işgal ettiği topraklardan parça parça çekilmesini sağlayan adım adım diplomasi hakim olmuş ve bu süreç Camp David Anlaşmalarına varmıştır.

5-17 Eylül 1978 tarihleri arasında devam eden Camp David görüşmeleri sonunda iki prensip anlaşmaya varılmıştır. Bunlardan ilki, Batı Şeria ve Gazze'nin geleceği, diğeri ise Mısır-İsrail barış anlaşması ilkeleri üzerindedir. "Ortadoğu'da Barış için Çerçeve Anlaşma"dört kısımdan meydana gelmektedir. Anlaşmanın can alıcı noktası Batı Şeria ve Gazze ile ilgili kısmıdır. Bu kısmın özelliği "Filistin meselesinin" çözüm ilkelerini belirtmesi ve görüşmelerin üç aşamalı yapılmasını öngörmesidir. Bu aşamalar kısaca şu şekilde düzenlenmişti: Birinci aşamada Batı Şeria ve Gazze halkının, beş yıllık bir "özerk yönetim" için seçim yapması öngörülmekteydi. Bu özerk yönetimin görev ve yetkileri ise Mısır, İsrail, Ürdün arasında yapılacak müzakerelerle tespit edilecekti. Yani Özerk yönetim bu topraklardaki İsrail askeri yönetiminin yerini alacaktı. İkinci aşama, Mısır, İsrail ve Ürdün'ün seçilmiş idari otoritenin kurulma tarzında anlaşmalarıyla ilgiliydi. Güvenliği sağlama bakımından özerk yönetimin kendi polis teşkilatını kurması da bir başka önemli konuydu. Üçüncü aşamada ise Yönetim Konseyi kurulduktan ve faaliyete başladıktan sonra beş yıllık geçiş döneminin başlaması öngörülmekteydi. Bu dönem başlar başlamaz , fakat en geç üç yıl içinde Batı şeria ve Gazze'nin nihai statüsünü, bu toprakların komşuları ile münasebetlerini ve bu geçiş dönemi sonundaki İsrail-Ürdün barışını tayin edecek üç amaçlı görüşmeler başlayacaktı. (Aras, 1997: 33) Bütün bu müzakereler Güvenlik Konseyinin 242 sayılı kararı çerçevesinde yapılacaktı. Keza bu müzakereler sonunda varılacak çözüm hem sınırları ve güvenlik konularını düzenleyecek hem de Filistin halkının meşru hakları ile adil isteklerini tanıyacaktı. Öte yandan 26 Mart 1979'da Mısır-İsrail Barış Anlaşması imzalanmıştır. Bu anlaşma ile İsrail kuruluşundan tam otuz iki sene sonra ilk kez bir Arap devleti tarafından tanınmıştır. Yine ilk defa İsrail işgal ettiği bir toprağın tümünden çekilmeyi kabul etmiştir. (Aras, 1997: 34) Nitekim Sina'dan adım adım geri çekilme süreci Nisan 1982'de sona ermiştir. Aslında bu anlaşmalardan hiç birisi ne Orta-doğu için ne de Mısır veya İsrail için gerçek anlamda bir "Barış" anlaşması değildi; fakat barışın temel ilkelerini belirleyen yani bir çatı kuran anlaşmalar, üç savaştan sonra barışa doğru atılan bir adımdı ve sırf bu özelliği bile Camp David sürecine tarihi bir nitelik kazandırmaktaydı.

1991'de Soğuk Savaşın sona ermesi, Körfez savaşı ve sonrası yaşanan global değişimler barış görüşmeleri sürecini hızlandıran bir etki yapmış bu paralelde Filistin sorununu çözmeye yönelik bir çok girişimlerde bulunulmuştur. Nitekim 30 Ekim 1991'de Sovyetler Birliği ve ABD başkanlığında toplanan Madrid Konferansı olarak bilinen Orta-Doğuda Barış Konferansı sonunda, barış görüşmelerinin İsrail - Arap devletleri ve İsrail- Filistin arasında olmak üzere iki yönlü olarak başlatılması konusunda uzlaşmaya varılmıştır. (<http://www.angelfire.com/ia/palestine>) Bu süreci 1993 yılında imzalanan Oslo Anlaşması sürdürmüştür. Bu anlaşma ile Filistin İsrail'in var olma hakkını tanıırken, İsrail'de FKÖ (Filistin Kurtuluş Örgütü)'nün Filistin halkının meşru temsilcisi olduğunu kabul etmiştir. Bu tarihi anlaşma ile ilk olarak Gazze Şeridi ve Batı Şeria içinde yer alan Eriha kasabası ve daha sonra Batı

Şeria'nın geri kalan kısmında olmak üzere Filistinlilere beş yıllık geçici self-govrenment hakkı tanınmış, bu beş yıllık sürenin üçüncü yılından itibaren nihai statü görüşmelerinin başlaması öngörülmüştür. (<http://i-cias.com/e.o/Oslo agr.htm>) Ancak, İsrail yerleşimcileri, Kudüs, Filistinli mültecilerin dönüşü, gelecekteki sınırlar, Filistin'in statüsü gibi hassas konular nihai statü görüşmelerine bırakılmıştır. Anlaşmanın uygulanmasını sağlamak amacıyla 4 Mayıs 1994'te Gaze-Eriha Otonomi Anlaşması imzalanmıştır. (<http://www.angelfire.com/ia/Palestine>) Yine 26 Ekim 1994'te İsrail devleti ile Haşimi Ürdün Krallığı arasında genel bir barış sağlayan Ürdün (Wadi Araba) anlaşması imzalanmıştır. (<http://www.angelfire.com/ia/Palestine>) Ne var ki 1995 yılına gelindiğinde, bir yandan İsrail'in tüm vaatlerini yerine getiremeyeceğinin anlaşılması diğer yandan da I. Oslo anlaşmasında yeterince açık olmayan bir çok hususun bulunması anlaşmanın yeniden gözden geçirilmesini zorunlu kılmıştır. Bu çerçevede imzalanan Oslo II Anlaşması (Taba Anlaşması) Batı-Yakasası ve Filistin'deki seçimlerle ilgiliydi. Oslo II Batı-Yakasasını üç sınıf bölgeye ayrılmasını öngörmekteydi. A tipi bölgelerde Filistin Konseyi'nin sınırsız kontrolü olacaktı. Bu sınıf içinde yer alan bölgelerden bazıları Nablus, Jenin, Tulkarim, Kalkilya, Ramallah ve Bethlehem dı. B sınıfı içinde yer alan bölgelerde ise Filistin Konseyi'ne tam sivil yetki verilmekteydi, fakat buraların güvenliğini İsrail sağlayacaktı. C sınıfı içinde yer alan bölgeler ise kademeli olarak Filistinlilere transfer edilecekti. (<http://wwwangelfire.com/ia/Palestine>) 1996 yılında imzalanan Sharm-El- Sheikh Memorandumu barış sürecini hızlandırma, güvenliği sağlama ve terörle mücadele etme konularını kapsıyordu. (<http://www.angelfire.com/ia/Palestine>) Barış sürecine katkıda bulunan önemli bir diğer belge 23 Ekim 1998 yılında imzalanan Wye River Memorandumuydu. (<http://www.angelfire.com/ia/pales>.) Memorandumun ana unsurları kısaca şunlardı: Teröristler tarafından gerçekleştirilen şiddet olayları konusunda sıkı tedbirleri içeren bir güvenlik planının hazırlanması, İsrail birliklerinin Batı Şeria'nın % 13.1'lik kısmından daha çekilmesi; Batı Şeria toprağının % 14.2'sinin İsrail-Filistin ortak kontrolünden Filistin kontrolüne devri; Filistin Ulusal Şartı'ndaki İsrail'e yönelik düşmanca maddelerin kaldırılması; Gazze ve Batı Şeria arasında güvenli geçiş koridorunun garanti edilmesi; İsrail birliklerinin Batı Şeria' nın kalan kısmından üç aşamalı bir plan dahilinde geri çekilmesi konusunda taahhütte bulunulması; 750 Filistinli mahkumun üç aşamada serbest bırakılması ve Gazze'de bir Filistin havaalanının açılması.

1999'da imzalanan ve II. Wye Anlaşması olarak bilinen Sharm- El- Sheikh Memorandumu ile nihai statü görüşmelerinin yeniden başlatılması konusunda uzlaşmaya varılmıştır. Nitekim yarım yüzyıllık Filistin-İsrail anlaşmazlığına nihai çözüm arayan barış görüşmeleri Temmuz 2000 yılında yine yeniden ABD arabuluculuğunda Camp David'de başladı. Zirvede Doğu Kudüs, mülteciler ve Yahudi yerleşim birimleri gibi can alıcı konular ele alındı fakat her hangi bir uzlaşma sağlanmadan zirve sona erdi. Bu başarısız zirve sonrası Arafat 13 Eylül

2000 tarihinde bağımsız bir Filistin Devleti ilan etme kararı aldı. Arafat'ın bu kararı tüm gözlerin yeniden Orta-doğuya çevrilmesine sebep oldu; zira bölgede yaşanacak yeni gelişmeler uluslararası toplumu derinden etkileyecek nitelikte. Filistin sorununun hangi aşamaya geleceğini 13 Eylül sonrası yaşanacak gelişmeler gösterecek.

214

Geçmişten günümüze Filistin-İsrail sorununun geldiği aşamaları bu şekilde belirttikten sonra, her iki tarafın görüşlerini ana hatları ile ortaya koymak faydalı olacaktır.

II. Filistin ve İsrail'in Görüşlerinin Analizi

1. Filistin Halkının Görüşleri

a. 1922 Britanya Mandasının Meşruluğu

Araplar uzun bir süre Britanya'nın bölgeye ilişkin politikasını, Filistin'de bir Yahudi devletinin kuruluşunu hızlandırmak ve Filistin halkının self-determinasyon hakkını reddetmek şeklinde yorumladılar. 1917 Balfour Deklarasyonu ve bununla aynı paralelde olan 1922 Filistin mandası Yahudi halkının Filistin ile olan tarihsel bağlarını tanımaktaydı. (De Waart, 1994: 42) Bu tanıma Arapların direnme duvarı ile karşılaşacaktı. Arapların görüşüne göre 1922'de Filistin'in Britanya'nın manda yönetimi altına konması ve 1917 Balfour Deklarasyonu uluslararası hukuka aykırıydı. Arapların görüşüne göre bu aykırılık manda yönetiminin yetki kaynağı olan Milletler Cemiyeti Misakı'nın 22.maddesinden kaynaklanmaktaydı. Üç temel dayandırılan argümanlardan ilki, manda yönetiminin Filistin sakinlerinin refah ve gelişimi için oluşturulmadığıydı. İkincisi, mandater devlete tanınan geniş yargısal ve yönetsel yetkilerin Filistin halkı yararına kullanılmadığıydı. Üçüncüsü ise 22. maddenin mandater devletin seçiminde ilgili halkların isteklerini belirleyici bir ilke olarak gerektirmesine karşın, Filistin durumunda bu isteklerin göz ardı edilmesi idi. (Halloum, 1988: 162-163) Filistin mandasının meşru olmadığını ifade eden Arapların dayandığı bir başka görüş, bir mandanın kurulması yenilen düşman devletler ile yenen devletler arasında bir barış anlaşmasının yapılmasını gerektirmesiydi; oysa Türkiye ile barış anlaşmasının bu tarihte henüz yapılmamış olması görüşüydü. (De Waart, 1994: 45-46) Bu görüşleri değerlendirdiğimizde Britanya'nın 1922'lerde Filistin'deki politikasının tam kapasiteli bir self-government kurmayı hızlandırmak olduğu ortaya çıkmaktadır. Ancak ülkenin sui generis koşulları nedeniyle bunun hemen gerçekleştirilebilecek bir aşama olmadığı ortaya çıkmaktadır. Hele hele Yahudi halkı için ulusal bir vatan kurulması gibi ifadeler gelişme aşamalarından birisi hiç olamazdı. Bundan ötürü Filistin mandası yürürlüğe girmeden önce Filistinliler ulusal bağımsızlıklarını istemişlerdi. Ancak Ürdün, Suriye ve Lübnan gibi A tipi mandalar daha 1939'da bağımsızlıklarını alırken; Filistin 1946 yılına dek A tipi manda olarak kalmaya devam etti.

19 Nisan 1946 tarihinde Milletler Cemiyetinin sona ermesiyle Cemiyetin manda ülkeleri konusundaki yetkileri de sona erdi. Milletler Cemiyeti döneminde bağımsızlıklarını alamayan özellikle B ve C tipi manda altındaki ülkeler BM vesayet sistemi içine konulmuştu. Bunun tek istisnası Güney Afrika Birliği'nin, Güney Batı Afrika ülkesini ilhak etmek istediğinden bu ülkeyi vesayet rejimi altına koymak istememesi ve bu ülke üzerindeki tasarruf hakkının doğrudan doğruya münhasıran kendisine ait olduğunu ileri sürmesi olmuştu. Bu durum karşısında Genel Kurul 1949 yılında Uluslararası Adalet Divanından Güney Afrika Birliğinin bunu yapmaya yetkisi olup olmadığına ilişkin olarak danışma görüşü istemişti. Divan konuya ilişkin mütalaasında, eğer Cemiyet sona ermişse, yetkisini bu Cemiyetten alan mandaterin otoritesinin de sona ermesi gerektiğini; ancak mandater devlet mandası altında bulunan ülkenin statüsünü tek yanlı olarak değiştiremeyeceğini belirtmekteydi. (Gönlübol, 1975:274) Bu çerçevede Cemiyetin sona ermesiyle A tipi manda olan Filistin'de de otomatik olarak manda yönetimi sona ermeliydi. Diğer taraftan BM Şartı çerçevesinde Genel Kurul tarafından kabul edilen 27 Ekim 1966 tarihli 2145(XXI) sayılı Güney-Batı Afrika ülkesine ilişkin bir başka karar da Filistin halkının görüşlerini destekler nitelikteydi. Gerçekten karar mandater güç, yönetimi altındaki manda ülkesine ilişkin yükümlülüklerini yerine getirmede başarısız olursa manda sisteminin sona ereceğine yönelikti. (De Waart, 1994: 41) Ancak BM, görevlerini ihmal etmesi nedeni ile Britanya'nın manda yönetimine son verip vermeme konusunu asla değerlendirmemişti. Yani her şeye rağmen Filistin uluslararası statü altında kalmaya devam etmişti.

Uluslararası bir düzenleme olarak bir manda birbiriyle yakından ilgili fakat ayrılamayan iki önemli özelliğe sahiptir. Bu özelliklerden birincisi bir ilke konusu olarak uluslararası statü, ikincisi ise ilkeye etkinlik sağlamak için bir metot olarak vesayet sistemidir. Uygulamada bir metot olarak mandanın sona ermesi otomatik olarak bir prensip olarak mandanın sona ermesi anlamına gelmedi. (De Waart, 1994: 53) Kabul edilmelidir ki, Filistin mandası diğer A tipi mandalardan ayrıldı. Siyonistlere verilen vaatlerin uygulamasını hedefleyen hükümler, manda belgesinde öncelikli hale geldi. Genel Kurulun 1947 tarihli taksim kararı ise manda ülkesinin uluslararası statüsünü taraflardan birisi için sona erdirirken diğeri için muhafaza etti. Kısaca İsrail devletinin oluşumu Yahudi devletinin ülkesi hususunda Filistin mandasını hem bir prensip hem de bir metot olarak etkin bir şekilde sona erdirdi ise de Filistin konusunda aynı şey geçerli değildi.

b-1967 Sonrası Duruma İlişkin Görüşler

1967 sonrası duruma ilişkin Filistinlilerin resmi görüşünü Arafat'ın Genel Kurulda yaptığı 13 Kasım 1974 tarihli konuşması ana hatlarıyla ortaya koymakta olup bu hususlar şunlardı: 1967 Savaşı sonrası İsrail işgaline uğrayan Arap topraklarını İsrail uluslararası hukuka aykırı olarak işgal etmiştir. FKÖ tüm Filistin

halkını temsil kapasitesine sahip olup; bağımsızlaştırılmış tüm Filistin toprakları üzerinde bağımsız bir devlet kurma hakkına sahiptir.(Lukacs, 1992: 317-333) Filistin'in resmi görüşleri irdelendiğinde şu sonuçlara ulaşılmaktadır. Öncelikle 1967 Savaşı sonrası işgale uğrayan Arap topraklarını İsrail uluslararası hukuka aykırı bir şekilde işgal etmiştir. FKÖ kendisini Filistin halkının meşru temsilcisi olarak saymaktadır. Örgüt, selfdeterminasyon hakkını savunurken üç önemli meşrulaştırmaya dayanmaktadır: Sömürgecilik, ırkçılık ve yabancı devlet hakimiyeti. Dışsal Self-determinasyona başvuran Örgüt bunun işgal edilen Arap topraklarında bir Filistin devletinin kurulmasıyla gerçekleştirilebileceğini ileri sürmektedir. Bu görüşleri objektif bir şekilde değerlendirebilmek için İsrail tarafından savunulan karşıt argümanların neler olduğunu ortaya koymak faydalı olacaktır.

2- İsraililerin Görüşleri

Filistinlilerin görüşlerini çürütmeye çalışan İsrail'in ileri sürdüğü görüşler ana hatlarıyla şunlardır: Öncelikle İsrail Batı Şeria ve Gazze Şeridi üzerindeki devam eden işgalini iki temelde meşrulaştırmaktadır. İlk olarak İsrail bölgenin kendisine özgü yapısı nedeniyle eski Filistin mandası topraklarının her hangi bir parçası üzerinde 1949 Cenevre Konvansiyonuna ek 1977 tarihli I. Protokol bağlamında bir işgalci güç olarak düşünülemeyeceğini iddia etmektedir. İsrail bu konuda şu görüşü ileri sürmektedir: Cenevre konvansiyonu sadece bir gücün egemenliği altında bulunan toprakların ele geçirilmesi halinde uygulanır; oysa Arap devletleri 1967 öncesi dönemde bu toprakların meşru egemenleri değildiler. Bu sebeple İsrail Konvansiyon bağlamında işgalci bir güç değildir. İkincisi ise, İsrail meşru müdafaa hakkına dayanarak silahlı güç kullandığını ileri sürmektedir.(Cassese, 1995: 235) İsrail'in Filistinlilerin self-determinasyon hakkı konusundaki görüşleri ise şu şekildedir: Filistinli Araplar self-determinasyon hakkını kendi devletleri içinde yani ismen "Ürdün'de" çoktan icra ettiler bu sebeple Filistinli Arapların kendi devletlerine sahip olmadıkları görüşü yanlıştır. Filistinlilerin Batı Şeria ve Gazze Şeridi'nde bir Filistin devleti kurarak selfdeterminasyon hakkını gerçekleştirme iddiaları yersizdir. Zira 1967 öncesi bu bölgede bir Filistin devleti kurma konusunda hiçbir talepleri yoktu; bu talep ikinci bir Filistin Arap devletinin doğması anlamına gelecektir. İsrail bölgeye tam otonomi vermeye çoktan razıdır şeklindedir.(Cassese, 1995: 236)

İsrail'in ileri sürdüğü bu görüşlerde zamanla bazı küçük esnemeler olmuş fakat bu durum sorunun çözümünü sağlamamıştır. Zira sorunun özü Filistinlilerin hakları meselesi olup bu husus selfdeterminasyon hakkı dahil bütün insan haklarının Filistinlilere tanınmasını gerektirmektedir. Bu bağlamda Filistinlilerin hakları konusuna ışık tutmak faydalı olacaktır.

III-Filistinlilerin Hakları Sorunu

Filistinlilerin hakları sorunu mevcut uluslararası toplum içinde en zor, en karmaşık ve en anlaşmazlık çıkarıcı sorunlardan birisidir. Sorunun ekseninde dönen tartışma BM'lere üye devletler ve Filistinlilerin iddia ettiği gibi Filistinliler gerçekten selfdeterminasyon hakkına sahip midir yoksa İsrail tarafından uzun süre savunulduğu gibi bu hak Ürdün devletinin kurulmasıyla çoktan icra edilmiş midir? Filistinlilerin selfdeterminasyon hakkı olduğu kabul edilirse bu hak dekolonizasyon ile ilgili kurallara mı yoksa yabancı devlet işgaline maruz kalan halkların selfdeterminasyon hakkına mı tekabül edecektir. Bu kısımda bu denli karmaşık ve anlaşmazlık çıkarıcı sorunun kolay kontrol edilemeyen doğasına Filistin'in uluslararası statüsü ve selfdeterminasyon hakkı çerçevesinde yaklaşılacak, sorun BM kararları ve taraflar arasında yapılan anlaşmalar ışığında incelenerek olası önerilerde bulunulacaktır.

217

1.Filistinlilerin Bir Halk Olarak Tanınması ve BM

BM Şartı, devletler gibi halklara da aittir. BM Şartının birinci maddesinde eşit haklar ve halkların selfdeterminasyon hakkına saygıya dayalı dostça ilişkileri geliştirme amacı yer almaktadır. Bu durum, uluslararası hukuk sadece devlet ve hükümetlere haklar verir birey ve gruplara değil şeklindeki eski hukuk teorisinden önemli bir ayrılışa işaret etmektedir. Ancak günümüzde tıpkı azınlık kavramı gibi tüm devletlerin üzerinde uzlaştığı bir halk tanımı yoktur. Dekolonizasyon olayının en bariz örnekleri dışında bir halkı tanımlamada objektif bir kriter geliştirilememiştir. Buna karşın BM tarafından "ülkesel kriter" "etnik kritere" tercih edilmiş ve yakın zamanlara kadar, vesayet rejimi altındaki ülkelerde yaşayan insanlar, ırkçı bir rejim altında yaşayan insanlar ve yabancı bir devlet hakimiyeti ve işgaline maruz kalan insanlar bir halk olarak nitelendirilmiş ve selfdeterminasyon hakkına yetkilendirilmişlerdir.(Pomerance, 1982:18-20)

Bu bağlamda Filistinliler 20.yy öncesi dönemlerde Filistin olarak adlandırılan ülkenin sakinleri olarak fiilen (de facto) bir halktı ve bunların Suriye, Lübnan ile bitişik olan kardeş Araplarla yakın bağlantıları vardır.(Mallison, W. Thomas, 1986: 189) Filistinliler Suriye ve Lübnan vb. diğer Arap halklarıyla birlikte I. Dünya Savaşına kadar Osmanlı İmparatorluğu yönetimi altındaydı. MC Misaki'nin 22. maddesine göre mandater devletin manda altındaki ülke halkını bağımsızlığa ulaştırması olgusu çerçevesinde Filistin'in Britanya'nın manda yönetimi altına konması Filistinlilerin ulusal kimliğinin zımni bir şekilde tanınması anlamına gelmekteydi. Filistinlilerin de jure (hukuken) olarak bir halk olarak tanınması ise BM'nin Filistinlilere bir Arap devleti kurma hakkını veren 1947 taksim kararıydı. (Mallison, W.Thomas:1986:189-190)

Ancak 1947'deki taksim kararından 1967'ye kadar olan dönemi değerlendirdiğimizde, BM'nin Filistinlilerin de facto konumunu mülteci ve savaş

kurbanları olan bireyler olarak tanımladığını görmekteyiz. BM'yi böyle davranmaya iten neden kuşkusuz süper güçlerin soruna yaklaşımıydı. Bu dönemdeki BM faaliyetleri gözden geçirildiğinde Filistinli mültecilerin evlerine geri dönme ve sahip oldukları diğer insan haklarına saygı gösterilmesini sağlama konusunda olduğu görülmektedir. 1970 ve 1980'ler boyunca Filistin sorununa çözüm getirme gayesini güden bir çok girişimde bulunulmuştur. Sorun artık mülteci sorunu değil bir halkın vazgeçilmez haklarını sağlama sorunu olarak değerlendirilmeye başlanmıştır.(Aras, 1997: 27) Bu gelişme çerçevesinde, Genel Kurul 1960' da BM Şartı altında haklara sahip bir halk olarak tekrar Filistinlilerin statüsünü kabul etmeye başlamıştır. 10 Aralık 1969 tarihli 2535 (B) (XXIV) sayılı Genel Kurul kararının ilk işlevsel paragrafı, Filistin halkının yadsınamaz haklarını yeniden kabul ederek BM tarafından Filistinlilerin bir halk olarak tanınması hususunu ihtiva ediyordu. Genel Kurulun 8 Aralık 1970 tarihli 2672 (XXV) sayılı kararı benzer şekilde Filistin halkının yadsınamaz haklarını yeniden kabul ediyor ve kalıcı ve adil bir barışa ulaşmak için bu haklara saygı gösterilmesi gerektiğini ifade ediyordu. Genel Kurulun 14 Ekim 1974 tarihli 3210 sayılı (XXIX) kararı Filistin halkının Filistin sorununa ana taraflardan birisi olduğunu belirterek Filistin halkının statüsü konusunda ilgilenmekteydi. Karar ayrıca FKÖ'nü Filistin halkının meşru temsilcisi olarak tanımakta ve Genel Kurulun olağan toplantılarına katılmaya davet etmekteydi. Bu statü 3236 sayılı kararla Filistin sorunuyla ilgili tüm konularda Genel Sekretere FKÖ ile temas kurmasını talep ediyordu. 22 Kasım 1974 tarihli 3237 (XXIX) sayılı kararda Genel Kurul FKÖ'nün gözlemci statüsü ile Genel Kurulun himayesinde yapılan tüm konferans ve çalışmalara katılmaya davet etmekteydi. Genel Kurul kararlarından da anlaşıldığı gibi Filistin sakinleri fiilen ve hukuken bir halk olarak tanınmakta ve selfdeterminasyon hakkına yetkilendirilmektedir. Ancak burada gözden kaçırılmaması gereken husus halk statüsünün ayırım gözetici olmayan bir temelde tüm Filistinlileri kapsamaması gereğidir. Bu gereksinimin yerine getirilmemesi halinde BM Şartı'nın insan hakları ile ilgili hükümleri ihlali edilmiş olacaktır.

Selfdeterminasyon hakkı bireylerin ya da devletlerin değil halkların yararlandığı bir haktır. Bir halk olduğu uluslararası örgüt kararları ile doğrulanan Filistinlilere selfdeterminasyon hakkını tanıyan uluslararası belgelerin neler olduğunu ortaya koymak faydalı olacaktır.

2.Selfdeterminasyon Hakkını Tanıyan Genel Kuru Kararları

Bir Arap devletinin kurulmasına yetki veren 1947 tarihli taksim kararı hükümleri Filistin halkının selfdeterminasyon hakkını doğrudan tanıyan ilk Genel kurul kararıdır. Bu hakkı tanıyan ikinci Genel Kurul kararı ise 30 Kasım 1970 tarihli 2649 sayılı karardır. Karar yabancı devlet hakimiyeti nedeniyle pek çok halkın selfdeterminasyon hakkının reddedilmesi hususundaki endişeleri dile getirerek,

özellikle Güney-Afrika ve Filistin halkları gibi selfdeterminasyon hakkına yetkilendirilen halkların haklarını reddeden hükümetleri kınamaktadır. (Mallison, 1986:198) Bu önemli kararın hukuki etkisi 14 Aralık 1960'da kabul edilen 1514(XV) sayılı "Sömürge Ülkelerine ve Halklarına Bağımsızlık Verilmesine İlişkin Karar" ve 24 Ekim 1970 tarihli 2625 (XXV) sayılı "BM Andlaşmasına Uygun Olarak Devletlerarasında İşbirliğine ve Dostça İlişkilere İlişkin Uluslararası Hukuk İlkeleri Bildirisi" hükümlerinin spesifik olarak Filistin halkına uygulanabileceğini göstermesidir. 8 Aralık 1970 tarihli 2672 C sayılı karar ise selfdeterminasyon hakkı ile diğer temel haklar arasındaki korelasyonu kabul etmekte ve Orta-doğuda adil ve kalıcı bir barışın kurulmasını Filistin halkının yadsınamaz haklarına tam saygı gösterilmesi gereğine bağlamaktadır.(Mallison, 1986: 199) Genel Kurulun 7 Aralık 1973 tarihli 3089 (D) sayılı kararı Filistinlilerin selfdeterminasyon hakkı ile mülteciler sorunu arasındaki ilişkiyi ortaya koymakta ve Genel kurul selfdeterminasyon hakkının uygulanabilmesi için mültecilerin Filistin'e geri dönmeleri şartını ön koşul haline getirmektedir. (Mallison W.Thomas,1986:1999) Yine Genel Kurulun 22 Kasım 1974 tarihli 3236 sayılı kararı mültecilerin geri dönüşüyle ilgili olup self-determinasyon açısından üstün önemdedir. Kararın giriş kısmı 5. paragrafında Filistin halkının BM Şartına uygun olarak selfdeterminasyon hakkına sahip olduğu belirtilmektedir. Kararın ilk işlevsel paragrafında ise Genel Kurul Filistin halkının dış müdahale olmaksızın selfdeterminasyon hakkının ve ulusal bağımsızlık ve egemenlik hakkını tanımaktadır. Yani kararda self-determinasyon hakkı ulusal bağımsızlık ve egemenlik hakkı olarak detaylandırılmaktadır. Ayrıca kararın beşinci işlevsel paragrafında Filistin halkının haklarını elde edebilmesi için BM Şartının amaç ve ilkelerine uygun olarak tüm vasıtaları kullanılabileceğini kabul etmektedir. (Halloum, 1988:295-296) Genel Kurulun 30 Kasım 1973 tarihli ve 3070 sayılı kararı ise kullanılabilecek metotları spesifik olarak belirtmektedir. Silahlı mücadele hakkı konusunda kabul edilen 3246 sayılı Genel Kurul kararı sömürge yönetimi, yabancı devlet egemenlik ve işgali altındaki halkların selfdeterminasyon hakkını tanımakta ve üye devletlere bu tür halkların mücadelelerinde onlara maddi manevi her türlü yardımı yapmaları çağrısında bulunmaktaydı. Karar halkların sömürge yönetimine, yabancı devlet egemenliğine ve işgaline karşı silahlı mücadele dahil mümkün olan tüm yollarla mücadele etmelerinin meşruluğunu kabul etmekteydi.(Halloum, 1988: 300) Bu durum devrimsel bir gelişmeydi. Zira Genel Kurul selfdeterminasyon hakkının silahlı mücadele ile yeniden kazanılmasına müsaade eden bu kararı BM Şartının 2/4.fıkrasında yer alan güç kullanma yasağının ihlali anlamına gelmemekte; BM Şartının 51. maddesinde yer alan 'meşru müdafaa' hakkının kullanılması olarak yorumlanmaktaydı. Doğal olarak karar Filistinlileri de etkileyecek ve ulusal kurtuluş mücadelelerinde silahlı güce başvurmalarını meşrulaştıracaktı.

3. Self-determinasyon Hakkının uygulanacağı Bölge

Filistin'de selfdeterminasyon hakkının uygulanacağı bölgenin sınırlarının de jure olarak tanımlanması gerekmektedir. Selfdeterminasyon hakkının uygulanabileceği bölgeye ilişkin olarak Genel Kurulun 1970 tarihli 2625 sayılı "Devletlerarasında Dostça İlişkiler Deklarasyonu" temel hukuki yorumu içermektedir. 2625 sayılı Dostça İlişkiler Deklarasyonu bu konuda şu düzenlemeyi getirmektedir: ... Kararın diğer paragrafları eşit haklar ve halkların selfdeterminasyon ilkesine uygun olarak davranan ve din, ırk ya da renk farkı gözetmeksizin ülkeye ait tüm halkı temsil eden bir hükümete sahip olan egemen ve bağımsız devletlerin ülkesel bütünlüğünü ya da siyasi bağımsızlığını kısmen ya da tamamen bozacak ya da parçalayacak eylemlere teşvik edecek ya da yetkilendirecek şekilde yorumlanamayacaktır demektir. (Halperin, 1992: 23) Deklarasyon kısaca, temsili bir hükümete sahip olan devletlere ülkesel bütünlük korumasının uygulanacağını belirtmektedir. Bu çerçevede İsrail devleti mülteci konumundaki Filistinlilerin evlerine dönme haklarını reddettiği ve ulusal kamu hukukunda ve uygulamada Siyonist özelliklerini muhafaza ettiği sürece temsili bir hükümete sahip devlet olarak nitelendirilemeyecektir.

Filistin'in taksimi konusundaki kararda Yahudi devleti için spesifik edilen sınırlar de jure sınırlardır. Nitekim 22 Kasım 1967 tarihinde Güvenlik Konseyi tarafından kabul edilen 242 sayılı kararda savaş yolu ile ülke kazanmanın kabul edilemezliği vurgulandıktan sonra İsrail silahlı kuvvetlerinin 1967'de işgal ettiği Arap topraklarından çekilmesinin gerektiğini belirtiyor. Bu kararda 1967 öncesi için herhangi bir hüküm yoktur. Bu durum 1967 öncesi sınırların BM tarafından dolaylı bir şekilde tanınması anlamına gelmektedir. Aynı topraklar üzerinde eş zamanlı olarak iki farklı ulusun selfdeterminasyon hakkını icra etmesinin gerçekçi olamayacağı açıktır. İsrail devletine dönme hakkını kullanmayı seçen Filistinlilerin bu devlet içinde selfdeterminasyon hakkını kullanması söz konusu olmayacaktır. Genel kurul kararlarından çıkan sonuçta bu paralelde olup Filistinlilere İsrail devleti içinde self-determinasyon hakkı kullanmaya yetki vermemektedir. (Mallison, 1986: 264) Genel Kurul kararlarında da tanındığı gibi Filistinlilerin ulusal selfdeterminasyon hakkı ilan edilecek Filistin devletinin hukuksal olarak belirlenen sınırları içinde ve İsrail devletinin hukuksal olarak tanınan sınırları dışında olacaktır. Bu konuya ışık tutabilecek düzenleme 1993'de imzalanan Ortak İlkeler Bildirisinin yakın planda incelenmesi faydalı olacaktır.

IV.13 Eylül 1993 İsrail- FKÖ Anlaşması ve Self-Determinasyon

1. İlkeler Bildirisi'nin Analizi

İsrail ve FKÖ arasında 13 Eylül 1993'de imzalanan Ortak İlkeler Bildirisi (Declaration of Principals on Interim Self-Government Arrangements) ile eski sorunun nihai çözümüne yol açabilecek barışçıl bir girişim başlatılmıştır. Bir barış anlaşması olmayan ve bu yüzden muhtelif yorumlara açık olan Bildiri Filistin

halkına selfdeterminasyon hakkı dahil diğer tüm insan hakları koruması sağlamakta mıdır? Filistin halkının hakları açısından artı ve eksi yönleri nelerdir? Bu sorulara cevap verebilmek için Bilirinin önemli hükümlerinin gözden geçirilmesi gerekmektedir. İlkeler Bildirisi 5 yıllık geçici dönem için karşılıklı kabul edilmiş bir gurup ilkeden oluşmaktadır. Selfdeterminasyon hakkı bakımından İlkeler Bildirisinin önemli noktaları şunlardır:

- a) Yetki ve Sorumluluk Devri: Beş alanda yetki Filistinlilere verilmektedir (madde VI/2). Bu alanlar eğitim, kültür, sağlık, sosyal refah ve dolaysız vergilendirme dir.
- b) Yetki Alanı: İlkeler Bildirisinin 4. maddesine göre Filistin otoritesinin yetki alanı "kalıcı statünün görüşüldüğü müzakerelerde ele alınacak konular hariç olmak kaydıyla" Batı Şeria ve Gazze Şeridi bölgesini kapsayacaktır. Kudüs'ün durumu 5. maddenin 3. fıkrasına göre kalıcı statü görüşmeleri ile belirlenecek sorunlar çerçevesinde değerlendirilecektir.
- c) Seçimler: 3. maddenin 1.fıkrasına göre, Batı Yakası ve Gazze Şeridi'ndeki Filistin halkının kendilerini demokrasi ilkelerine göre yönetebilmesi için dolaysız serbest ve genel seçimler uluslararası gözetim altında yapılacaktır.
- d) İsrail Kuvvetlerinin Çekilmesi: Ek II/1'e göre iki taraf İlkeler Bildirisinin yürürlüğe girmesinden iki ay sonra İsrail kuvvetlerinin Gazze Şeridi ve Eriha bölgesinden çekilmesiyle ilgili bir anlaşmaya varacaklardır. Ancak İsrail'in çekilmesinden sonra otoritenin transfer edileceği Filistinli temsilcilerin kim olacağı çok açık bir şekilde ortaya konulmamıştır.
- e) Ekonomik Konular: Oslo Filistinliler için sadece beş alanda kısıtlı bir karar alma yetkisi sağlamış, özellikle toprak ve su gibi alanlardaki yetkiler İsrail tarafından ciddi bir şekilde kısıtlanmıştır. (<http://www.mideastweb.org/meosint.htm>:1-20)

Anlaşmanın Filistinliler için artı ve eksilerinin neler olduğuna baktığımızda, her şeyden önce anlaşma ne doğrudan ne de dolaylı olarak Filistinlilerin selfdeterminasyon hakkına değinmektedir. Üstelik Anlaşmada nihai statü görüşmelerinde BM Güvenlik Konseyinin 22 Kasım 1967 tarihli 242 ve 22 Ekim 1973 tarihli 338 sayılı kararlarının esas alınmasını öngörmektedir. Ancak bu iki karar incelendiğinde kararlarda doğrudan Filistin halkının selfdeterminasyon hakkına değinmediği görülmektedir. Bununla birlikte Oslo Anlaşması metninden çıkarılan sonuç anlaşmanın self-determinasyon perspektifi içinde imzalandığıdır. Nitekim anlaşmada yer alan yetki ve sorumluluk devri, yetki alanı, seçimler, İsrail kuvvetlerinin geri çekilmesi gibi konulara ilişkin hükümler İlkeler Bildirisinin içsel self-determinasyon hakkını ihtiva ettiğini kanıtlamaktadır. Ne var ki İlkeler Bildirisinin Filistin halkının dışsal self-determinasyon hakkı konusunda her hangi bir düzenlemede bulunmadığı görülmektedir. Bildiri özellikle Filistinlilerin bağımsız bir devlet kurma veya mevcut devletlerden (Ürdün, hatta İsrail gibi) birisi

ile birleşmeleri konusunda sessiz kalmaktadır. Ancak 242 sayılı Konsey kararı Orta-Doğu'da adil ve kalıcı bir barışın tesisi; İsrail'in işgal ettiği topraklardan geri çekilmesi; bölgedeki tüm devletlerin egemenlik ve siyasi bütünlüğüne saygı gösterilmesi gereği; mülteci sorununun adil bir şekilde çözülmesi gibi temel gayelerin gerçekleştirilmesini hedeflemektedir. (Lukacs, 1992: 290-291) Bütün bu hedeflere ulaşmanın mantıksal ön koşulu ise sadece işgal edilen topraklarda otonom bir Filistin yönetiminin kurulması değil; fakat aynı zamanda bu otonom yönetime uluslararası statüsünü bağımsız bir şekilde belirleme hakkının yani dışsal selfdeterminasyon hakkının verilmesini gerektirmektedir. Kanımızca, Bildiriye içsel selfdeterminasyon hakkının uygulanmasını öngören hükümler başlangıç olarak konulmuş olup bu durum dışsal self-determinasyon hakkının uygulanması için bir sıçrama taşı görevini üstlenecektir. (Cassese, 1995:245) Yani dışsal selfdeterminasyon hakkı hem içsel self-determinasyon hakkının hem de beş yıllık geçiş döneminin üçüncü yılından sonra başlaması öngörülen nihai statü görüşmelerinin doğal bir sonucu olacaktır.

2. İlkeler Bildirisinin Uygulanması

Gazze-Eriha anlaşması İlkeler Bildirisinin ilk aşamasıdır ve 4 Mayıs 1994'te Kahire'de imzalanmıştır. Anlaşma İsrail güçlerinin çekilmesi, sivil servisler, ve yasal konular ve ekonomik ilişkiler olmak üzere dört ana konuda yoğunlaşmaktadır. İkinci aşama toprakların kalan kısmında "erken devir" aşamasıdır. Erken devir ile beş özel alanda (eğitim, kültür, sağlık, sosyal refah ve turizm) yetki ve sorumlulukların Filistinlilere verilmesi öngörülmekte olup 29 Ağustos 1994'te imzalanmıştır. Üçüncü aşama "geçici dönem ve seçimlerdir". Seçimler Ocak 1996'da gerçekleştirilmiş ve Filistin meclisi 7 Mart 1996'da çalışmaya başlamıştır. Dördüncü yani son aşama ise geçiş döneminin Mayıs 1996'dan geç olmamak üzere mümkün olan en kısa zamanda başlamasını öngörmektedir. (Aras, 1997: 112-114) Final görüşmelerinde Kudüs, göçmenler, yerleşimler, güvenlik düzenlemeleri, sınırlar, komşu ülkelerle ilişkiler vb. sorunlar ele alınacaktır. İlkeler bildirisine göre bu aşama Mayıs 1999'da yürürlüğe sokulacaktır.

Devlet uygulamaları ve BM Örgütü kararlarının da ortaya koyduğu gibi Filistin halkı selfdeterminasyon hakkına yetkilendirilen bir halktır. Ancak bu hak dekolonizasyon ile ilgili kurallardan mı yoksa başka kurallardan mı doğmaktadır? Yani Filistin halkının selfdeterminasyon hakkının hukuksal dayanağı nedir?

V. Yabancı Devlet İşgaline Konu Olan Halkların Self-determinasyon Hakkı ve Filistin

1945'de BM Şartının yürürlüğe girmesinden bu yana, yani devletlerarası ilişkilerde kuvvete başvurmama yasağının yürürlüğe girdiğinden beri kısmen ya da

tamamen yabancı işgaline maruz kalan halklar dışsal self-determinasyon hakkına sahiptir. (Alfredsson, 1996:62) Aslında sömürge yönetimi de yabancı devlet işgalinin bir başka şeklidir fakat olayın bu boyutunu siyasi dekolonizasyon sürecinden ayıran en önemli husus siyasi dekolonizasyon zaman sınırlandırmasına bakmaksızın uygulanmasına karşın yabancı devlet işgali altındaki halkların selfdeterminasyon hakkı 1945'de güç kullanma yasağının uluslararası toplumun jus cogens doğasında önemli bir ilkesi haline gelmesiyle olmuştur. (Alfredsson, 1996:62) Bu konudaki belge ve uygulamalar dekolonizasyon için olanlardan daha az ve zayıf ise de uluslararası hukukun bir konusu olarak giderek önem kazanmaktadır. Nitekim İsrail tarafından işgal edilen Filistin topraklarına ilk adım olarak self-govrenment verilmesi bu kanıtı desteklemektedir. Yabancı devlet işgali altında bulunan halkların self-determinasyon hakkının olabileceği 1514 sayılı Genel Kurul kararında zımnen, 2625 sayılı dostça ilişkiler Bildirgesinde ise tamamen açıklığa kavuşturulmuştur. Yine 1966 tarihli insan haklarına ilişkin ikiz sözleşmelerin ortak birinci maddesinde de desteklenmektedir. 2625 sayılı bildiri sömürgecilik bütünü durumları kucaklayan şemsiye bir kavram olarak sunmadan ziyade, sömürge sistemi dışında, yabancı devlet boyunduruğu, hakimiyeti ve kullanımı durumunda da selfdeterminasyonun olabileceğini ortaya koymaktadır. Ancak buradaki temel sorun yabancı boyunduruğu, hakimiyeti ve kullanımından ne anlatılmak istendiğinde yatmaktadır. 1949 tarihli Cenevre Sözleşmesine ek 1977 tarihli I. protokolün 1. maddesi dışsal selfdeterminasyonun "askeri araçlar" kullanarak, bir devletin yabancı bir ülke halkını hakimiyeti altına alması halinde oluşur demektir. (Cassese, 1995:108) Bunun sonucu olarak devletler uygulamada yabancı hakimiyeti kavramını silahlı güç kullanarak bir ülkenin askeri işgal altına alınmasına sınırlama konusunda uzlaşmışlardır.

Yabancı devlet işgali sadece güç kullanma konusundaki genel yasağa aykırı olmayıp, aynı zamanda işgal edilen ülkede yaşayan halkların selfdeterminasyon hakkının ihlal edilmesi anlamına gelmektedir. Bu ihlal basitçe hukuk dışı kuvvet kullanma yasağı içine girmektedir. Bu veriler çerçevesinde Filistin halkının selfdeterminasyon hakkının temel dayanağı yabancı devlet işgali altında bulunması olgusudur.

Genel Değerlendirme

Devlet uygulamaları ve BM tarafından kabul edilen karar ve deklarasyonlar aşağıdaki sonuçlara varılmasına izin vermektedir.

- 1- Fiilen tüm devletler ve hükümetler arası örgütler Filistinlilerin selfdeterminasyon hakkına yetkilendiriliyor olduklarını kabul etmektedirler.
- 2- Bu hak için meşru dayanak olarak, yabancı devlet işgali altındaki halkların selfdeterminasyon hakkı görülüyor. Ancak bu bağlamda sadece 1967'den beri

İsrail tarafından işgal edilen topraklarda yaşayan Filistinliler bu hakkın icrasına yetkilendirilmektedir.

- 3- Filistinlilere selfdeterminasyon hakkı verme gayesinin İsrail'in bağımsız bir devlet olarak egemenliğini, güvenliğini ve mevcudiyetini koruma hakkı ile el ele gitmesi konusunda genel bir uzlaşmanın olduğu görünmektedir.
- 4- Bu iki hedefin ilgili tüm tarafları içeren barışçıl görüşmeler vasıtasıyla başarılabileceği konusunda yaygın bir kanat var.
- 5- Filistinlilerin selfdeterminasyon hakkının spesifik olarak nasıl uygulanabileceği konusunda henüz bir uzlaşma yok. Bu hak bir plebisit ya da bir seçimle mi kullanılacaktır? Derhal bağımsızlık ya da bir başka devletle entegrasyon ya da birleşme arasında bir tercihin önerilip önerilmeyeceği netlik kazanmış değildir.
- 6- Selfdeterminasyon hakkının uygulanacağı toprakların tam olarak hangi bölgeleri kapsayacağı konusunda da bir uzlaşma yok; örneğin selfdeterminasyon hakkının kullanılacağı bölge Doğu Kudüs'ü kapsayacak mıdır? BM kararlarından ve uluslararası hukuk kuralarından çıkarılan tek şey hakkın barışçıl olarak uygulanması gereğidir; yani bu topraklardaki halkın serbestçe ifade edilen istekleri temelinde ve ilgili tüm taraflar arasında müzakereler vasıtasıyla.

Filistin'de iki halkın tartışmasız varlığı ve bunların yaşam tarzlarının farklılığı her birisinin farklı topraklar üzerinde kendi varlıklarını sürdürmelerini gerektirmektedir. Kanımızca, Filistin'de halka reel ve adil bir dizi tercih sunmak için selfdeterminasyon uygulamanın en uygun yöntemi ihtilaflı bölgelerde bir referandum ya da bir plebisit düzenlemedir. Böyle bir referandum veya plebisit Uluslararası Adalet Divanı tarafından oluşturulan "ilgili halkın istek ve arzularının adil ve gerçek bir şekilde ifade edilmesi" gereksinimini de karşılayacaktır. Ancak bu görüşe karşı iki itiraz ileri sürülebilir: Birinci itiraz, sorun olan bölge belli bir devletin egemenliği altında değildir. Bu nedenle bölgenin uluslararası statüsü belirsiz ve tartışmalıdır iddiasıdır (Ürdün Batı yakası üzerinde önceden iddia ettiği egemen hakların tamamından vazgeçtiğini resmi olarak 1987'de bildirmiştir). Ancak selfdeterminasyon egemenliğe bağlı bir hak değildir; bu meşru egemenlere değil; halklara verilen bir haktır. Bir toprak ve onun sakinlerinin hukuki statüsü konusunda ihtilaf olması halinde selfdeterminasyon konusundaki kurallar ilgili halkın istekleri konusunda odaklaşmakta; egemenliğin kime ait olduğu konusunu ikinci plana koymaktadır.

İkinci itiraz konusu 1967'den beri İsrail tarafından yürütülen siyasetin bir sonucu olarak tartışmalı bölgenin demografik yapısının değişmiş olması yani; İsrail'in bu topraklar üzerinde Yahudi yerleşim bölgeleri kurmasıdır. Ancak yerleşim bölgelerinin kurulması savaş sonucu bir bölgenin işgal edilmesi konusundaki uluslararası normlara (belligerent occupation) aykırı olup hukuk dışı bir

uygulamadır. İsraili yerleşimcilerin olası bir referandum ve ya plebisitte rol almalarına izin verilmemelidir. (Cassese, 1995: 245)

Bu denli karmaşık ve eski soruna uluslararası toplum kalıcı bir çözüm bulmak zorundadır.Çözüm yollarından birisi de meselenin Uluslararası Adalet Divanına götürülmesi olabilir.

225

KAYNAKÇA

- ARAS, Bülent (1997), **Filistin İsrail Barış Süreci ve Türkiye**, Bağlam Yayıncılık, Ankara.
- ARMAOĞLU, Fahir (1991), **Filistin Meselesi ve Arap-İsrail Savaşları 1948-1988**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara.
- CASSESE, Antonio (1995), **Self-Determination of Peoples**, Cambridge University Press, Great Britian.
- CLARK, Donald ve WILLIAMSON, Robert (Ed.) (1996), **Self-Determination:International Perspectives**, Macmillan Press, Great Britain.
- DEE WAART, Paul J.L.M. (1994), **Dynamics of Self-determination in Palestine:Protection of Peoples as a Human Right**, New York.
- GÖNLÜBOL, Mehmet (1975), **Milletlerarası Siyasi Teşkilatlanma**, Sevinç Matbaası, Ankara.
- HALLOUM, Ribhi (1988), **Belgelerle Filistin**, Alan Yayıncılık, İstanbul.
- HALPERİN, H. Martin, SCHEFFER, J. David ve SMALL, L. Patrica (1992), **Self-Determination in the New World Order**, Carnegie Endowment for International Peace, Washington.
- LUKACS, Yehuda (1992), **The Israel-Palestinian Conflict: A Documentary Record 1967-1990**, Cambridge University Press, Great Britian.
- MALLISON,W. Thomas ve MALLISON, Sally V. (1986), **The Palestine Problem: In International Law and World Order**, Longman, London.
- POMERANCE, Michla (1982), **Self-Determination in Law and Practice**, Martinus Nijhoff Publishers, Hollanda.
- The Qestion of Palestine Before the United Nations**, (1994), Birleşmiş Milletler Yayını.

<http://www.angelfire.com/ia/palestinefoever/peaceagreements.html>

<http://www.mideastweb.org/meosint.htm>

<http://i-cias.com/e.o/Osloagr.htm>